

Mantâ ben de o unlu rû-
baisi üstünde durmak ist-
tedim.

Her dilin kendine özgü bir anlatım biçimi vardır. Bunu başka bir dile aynen aktarmak son derece zor ve uzmanlık isteyen bir iştir. Çeviriye zor laştırılan öğelerden en başta gelenleri ise, deyimlerdir. Deyimler çevrilirken, çoğu kez, çevrilen dildeki deyimlerle ifa de edilirler. Aksi takdirde düzeltilmesi güç hatalar meydana gelebilir. Örneğin: başvurmak, küplere binmek gibi deyimler İngilizce'ye kelime kelime çevrilecek olursa «to beat head against» ve «to ride on the jars»a yakın güdünc anlamlar meydana gelir. Farsça da deyimler bakımından son derece zengin ve karmaşık özelliklere sahip bir dildir. Firdavsi zamanında dahi sayısız deyimleri bulunan Farsça, tarihi boyunca Türkler, İranlılar ve hatta Hintlilerin çabalarıyla kat kat zenginleştirilmiştir. Böylesine gelişmiş bir dilde yazılan eserlere, özellikle Mevlana'nın tasavvufi şiirlerine, olağanüstü özen göstermek gerekir.

Mevlana'nın eserlerini dilimize çevirirken onun kullandığı Farsça'nın yapı ve deyimlerini iyi bilmek gerek. Çünkü, onun dili, İranlılarca arılaştırılan bugünkü Fars dilinden biraz farklıdır. Mevlana'nın Farsçası, Gazneli Mahmud'un ve Hindistan'daki öbür Türk hükümdarlarının İngiliz istilasına kadar kullandıkları Farsça'ya en yakın olan Farsça'dır. Bu nedenle Mevlana'nın tüm eserleri Hindistan'da çok ilgi görmüş ve bir çoğunun ilk baskıları orada yapılmıştır. Bu eserleri açıklığa kavuşturmak için de dey sözlükler yazılmıştır. Muhammed Padişah'ın H. 1306 (M. 1888) yılında hazırladığı ve yedi ciltten oluşan Ferhang-i Anandarac bugün İran'da da güvenilir bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Bu sözlükte, bugün Mevlana'ya atfedilen (1) ünlü rubainin ilk mısraı «Baz a, baz a her ançı heştî baz a», «Baz a» deyimini açıklamak amacıyla örnek olarak ele alınmış, ancak rubainin sahibi açıklanmayarak «hanî ünlü bir şiir vardır ya» biçiminde verilmiştir. (2)

Yine aynı maddede «baz» kelimesinin çok çeşitli anlamları verilmiş, örneğin; açık;

Mevlana ve «Gene Gel, Gene Gel...»

Dr. Erkan TÜRKMEN

Konya Selçuk Üniversitesi

İki parmak arasındaki uzaklık, yani Türkçe'de kulaç (her halde bugünkü kulaç kelimesinin eski şekli); bir cins atmaca; iki nesne arasındaki fark; bir yön; tekrar gel (emir hali) ve örnek olarak şu şîr:

«Baz ayl kl bi sabr u kararım binî» (tekrar gel kl sabırsızlığımı ve kararsızlığımı göresin).

Bu örneklerden sonra (baz) kelimesinden türetilen deyimlere geçilmiştir. Baz purs (soruşturma), baz huvas (istek), baz kerden (ayırma), baz keşiden (kaleme almak) vs. Aynı deyimler arasında mastar şekli ile bir de «baz amadan» yer almakta ve anlamı şöyle açıklanmaktadır: «(kelime kelime) geri dönmek, (mecaz olarak) tövbe etmek» ve örnek olarak yukarıdaki Mevlana'ya ait olduğu iddia edilen rubainin ilk mısraı verilmiştir. Bu durumda şimdiye değin sözcük anlamıyla «Gene gel... Gene Gel...» diye çevrilen rubai, «tövbe et

veya vazgeç» şeklinde alınabilir. Yani:

Baz â u (3) baz â her ançı heştî baz â

Ger kâfir u gebr u butperestî baz â

İn dergehl ma dergehl navmudî nist

Sed bar eger tovba şekes-tî baz â

Rubainin gerçek anlamı şöyledir:

Tövbe et ve tövbe et (veya vazgeç) her ne olursan tövbe et

Kâfir, Mecûsî, Putperest olsun da tövbe et (vazgeç)

Bizim bu dergahımız umutsuzluk dergahı değildir

Yüz kere tövbeni bozmuş isen de (yine) tövbe et (vazgeç).

Mevlana'nın Divan-ı Kebir'inde yer alan bir mısra (4) yine «baz â» deyimli gerçek anlamında (vazgeç) kullanılmıştır.

Meyân-ı abruât ey eşk İn zaman gerahi est

Ki nist lâyık-ı an ruylî hub

KAPALI TEKLİF ALMAK SURETİYLE 3600 PLAKA BEZLİ KAUÇUK SÜNGER SATINALINACAKTIR

- 1 — Bu işe ait şartname müessesemizden veya Sirkeci'deki 5. ci Vakıf Han altındaki İrtibat Büromuzdan temin edilecektir.
- 2 — Teklifler 21.12.1981 günü saat 18.00'ya kadar Müessesemizin Beykoz'daki Muhaberat Şefliğine verilecektir.
- 3 — Teklifler arasında şartnameye ve ihtiyacımıza en uygun olanlar tercih edilecektir.
- 4 — Müessesemiz dilediği miktarda almakta veya alıp almamakta serbesttir.

SÜMERBANK
DERİ VE KUNDURA SANAYİİ MÜESSESESİ

(Basın: 25383 — 9963)

(Ey aşk, zaman senin kaşların arasında bir düğüm gibi duruyor ve senin o güzel yüzüne yaraşmamaktadır (o halde) ondan vazgeç.)

Farsça'nın «baz â» deyimli birçok doğu dillerine aynen geçmiştir. Urduca'da «baz âna» vazgeçmek veya tövbe etmek olarak kullanılmaktadır. (5). Pencap dilinde de aynı şekil vardır. Türkçe'de vazgeç deyimindeki «vaz», Hüseyin Kâzım Kadri'ye göre gerek Batı, gerekse Kazan Farsçası'nda «baz»ın bozuk şekli (muharrefi) olup vazgelmek ve vaz geçmek olarak kullanılmaktadır. (6). Gerçekten de Eski Türkçe'de «vazgelmek» kavramı Farsça'daki «baz â»nın tıpatıp karşılığıdır. Türk Dil Kurumu'nun Tarama Sözlüğü'nde (7) «vazgelmek» ile ilgili şu bilgi yer almaktadır: Vaz geçmek, fe'agat etmek. Örneğin:

Her kim bu halbilir kendö zünden vazgelir. (Yunus Emre)

Gel barî vazgel bu sevda-dan

Sana ne falde bu gavgadan (Şah ve Geda)

Eski sevdiğimden vazgeldim ise

Yenile sevdiğim andan ziyade (Karacaoğlan)

Nice vazgeleyim zülfün telinden (Pir Sultan Abdal)

- (1) Bk. Mehmet Önder Mevlana Güldestesi, Konya Turizm Derneği, 1975, s. 7.
- (2) Muhammed Padişah, Farhang-i Anandarac, derleyen Debir Saki, Kütüphane-i Hayyam Tehran, cilt, ne-i Hayyam Tehran, cilt I, s. 588.
- (3) Mevlana'nın Divan-ı Kebir'in sonunda yer alan bu rubainin ilk mısraında bir (vou) görüldüğü halde Mehmet Önder'in okuyuşunda unutulmuştur. Yani «Baz â u baz â.....» şeklinde okunmalıdır.
- (4) Külliyyat-ı Divan-ı Şems Tebrizi, Müessesesi-i İntişarat-ı Emir Kebir, Mardamah, Tehran 1351, s. 132.
- (5) Feruzü'l-Lügat-ı Urdu Cedid, Ferozsans, Lahore s. 108.
- (6) Bk. Hüseyin Kâzım Kadri, Türk Lügati, T.D.K. İstanbul, 1945, cilt 4, s. 585.
- (7) Tarama Sözlüğü, T.D.K. İstanbul 1943, cilt I, s. 758.

